

Метадычныя рэкамендацыі па фарміраванні асобасных і метапрадметных кампетэнцый вучняў па вучэбным прадмеце “Беларуская мова” ў III класе

Сучасны чалавек жыве ў свеце, перанасычаным супярэчлівай, рознай па якасці і дакладнасці інфармацыяй, таму *ўменне чытаць* ужо не можа выступаць толькі як тэхнічны навык, набыты ў малодшым школьным узросце. Мала навучыць дзіця чытаць, неабходна сфарміраваць у яго *чытацкую граматынасць* — сукупнасць уменняў і навыкаў, якія дазваляць свабодна арыентавацца ў вялікай інфармацыйнай плыні, знаходзіць у ёй неабходныя звесткі, аналізаваць іх і выкарыстоўваць для дасягнення асабістых, а пазней і прафесійных мэт, развіваць уласныя здольнасці і веды на працягу ўсяго жыцця.

Новы адукацыйны стандарт, прыняты ў Рэспубліцы Беларусь, адным з асноўных напрамкаў вызначае рэалізацыю кампетэнтнаснага падыходу, стварэнне ўмоў для станаўлення асобы вучня, які зможа разумець і працаваць з тэкстамі розных функцыянальных кірункаў (навукова-папулярнымі і вучэбна-навуковымі тэкстамі, інструкцыямі, мастацкімі творами) і разнастайных жанраў (артыкуламі з падручнікаў, газет і часопісаў, слоўнікавымі артыкуламі з усіх відаў слоўнікаў і энцыклапедый, рэпартажаў, інтэрв'ю, рэкламай і да т. п.), карыстацца шматлікімі крыніцамі інфармацыі, праяўляць ініцыятыву, пазнавальную актыўнасць і гатоўнасць да супрацоўніцтва падчас вучэбнай дзейнасці. Важнай задачай сучаснай сістэмы адукацыі побач з традыцыйным выкладаннем зместу вучэбнага прадмета з'яўляецца фар-

міраванне ў вучняў універсальных вучэбных дзейняў (метапрадметных вынікаў), якія забяспечаць школьнікам такую базавую кампетэнцыю, як *ўменне вучыцца*, будуць садзейнічаць развіццю іх здольнасцей да самаразвіцця і самаадукацыі. Пачынаць фарміраваць гэтыя ўменні неабходна ўжо ў пачатковай школе, бо першасны вопыт работы з інфармацыяй закладваецца менавіта на гэтым этапе і становіцца галоўнай умовай далейшага паспяховага навучання. Асноўнай жа адзінкай і інструментам фарміравання чытацкай граматынасці і ключавых кампетэнцый у вучняў з'яўляецца *вучэбны тэкст*.

Выступаючы дзейным навучальным сродкам, тэкст на ўроках беларускай мовы і літаратурнага чытання традыцыйна садзейнічае назіранню за роляй асобных слоў у перадачы мінімальнага аб'ёму інфармацыі, разгляду сукупнасці розных словаформаў, разбору таго ці іншага сказа як структурнага кампанента звязнага выказвання, адначасова выпрацоўвае ў дзяцей аналітыка-сінтэтычныя практычныя маўленчыя ўменні. Мэтанакіраваная, штоўрочная, метадычна правільная арганізаваная дзейнасць вучняў з тэкстам абуджае іх цікавасць да мовы як агульнаадукацыйнага прадмета, стымулюе творчыя здольнасці малодшых школьнікаў, спрыяе станаўленню ў іх навыкаў самастойнай працы з тэкстам. Дзеці вучацца вызначаць сэнсавое напauненне і абгрунтаванасць ужытых аўтарам выразных сродкаў, высвятляць, у

якой ступені яны адпавядаюць тэме паведамлення і дапамагаюць перадаць галоўную думку выказвання. Ствараюцца такія ўмовы, каб прасачыць паслядоўнасць разгортвання падзей, логіку пабудовы тэксту, што прымушае вучняў звярнуць увагу на сродкі сувязі, сінтаксічнае спалучэнне маўленчых адзінак.

Аднак варта ўлічваць, што ў сучаснай адукацыйнай прасторы назіраецца тэндэнцыя да павелічэння аб'ёму вучэбнай інфармацыі, якая можа быць прад'яўлена як у вербальнай, так і ў невербальнай форме, характарызавацца недастатковасцю звестак або іх перанасычанасцю, прапаноўвацца на электронных носбітах з магчымасцямі лінейнай (выразнай паслядоўнасцю пабудовы тэксту) і нелінейнай падачы інфармацыі (мазаічнай структуры, так званая гіпертэксту). Пры гэтым тэкстам можа выступаць асэнсаваная паслядоўнасць любых знакаў, якую выкарыстоўвае чалавек для перадачы інфармацыі. Інакш кажучы, інфармацыя можа быць заключана як у суцэльным тэксце, так і ў асобнай табліцы, графіку, дыяграме, схеме, малюнку, фатаграфіі, геаграфічнай карце і да т. п. І толькі вучань, які авалодаў *уменнем граматына чытаць*, пры сутыкненні з такімі рознымі відамі тэксту здольны:

- *усведамляць мэту чытання*, фармуляваць задачу, якую неабходна рашыць падчас чытання тэксту (для чаго я чытаю гэты тэкст, якую інфармацыю я хачу з яго атрымаць);
- *глыбока разумець тэкст*, успрымаць змешчаную ў ім інфармацыю, рабіць з апорай на яе ўласныя вывады, знаходзіць пацвярджэнне сваім здагадкам і сцвярджэнням, раскрываць ідэю тэксту (што хацеў сказаць аўтар);
- *асэнсоўваць змест і форму тэксту*, суадносіць атрыманую з яго інфармацыю з той, што прапануецца па адзначанай тэме ў іншых крыніцах, праяўляць крытычнасць і самастойнасць мыслення, разумець прызначэнне карты, малюнка, табліцы, сэнс тэрмінаў і незнаёмых слоў;
- *ацэньваць дакладнасць інфармацыі*, выяўляць падчас работы з адной або некалькімі крыніцамі супярэчлівую, канфліктную інфармацыю, падвяргаць яе сумненню, з апорай на атрыманыя веды і жыццёвы вопыт даваць ацэнку прыведзеным у тэксце звесткам і аргументавана адстойваць сваё меркаванне, выяўляць прабелы ў інфармацыі і ведаць, дзе знайсці дадатковыя звесткі;
- *прымяняць атрыманую інфармацыю для рашэння вучэбных задач і дасягнення ўласных мэт*, фіксаваць яе рознымі спосабамі: слоўна, у выглядзе табліцы, схемы, дыяграмы, малюнка і да т. п.

Наяўнасць у вучня пералічаных чытацкіх уменняў дапамагае яму паспяхова засвойваць праграмны матэрыял любога вучэбнага прадмета, разумець

мэту свайго навучання, самастойна вызначаць новыя ўласныя пазнавальныя і вучэбныя задачы, акрэсліваць шляхі да рэалізацыі кожнай з іх. Можна з упэўненасцю сказаць, што чытацкая граматынасць “у кантэксце школьнай адукацыі мае метапрадметную прыроду, садзейнічае развіццю прадметных кампетэнцый, якія фарміруюцца ў працэсе навучання ўсім без выключэння вучэбным дысцыплінам” [1; с. 3]. Дадзеная выснова паслужыла падставай для распрацоўкі *дыдактычных і дыягнастычных матэрыялаў па беларускай мове* з мэтай дапамагчы настаўнікам арганізаваць на ўроках метадычна граматыную работу па фарміраванні ў вучняў чытацкай граматынасці і ўніверсальных вучэбных дзеянняў.

Дыдактычныя і дыягнастычныя матэрыялы складаюцца з:

- ✓ *тэкстаў* (суцэльных, змешаных, састаўных);
- ✓ *заданняў*, распрацаваных да кожнага тэксту;
- ✓ *спецыфікацыі*, якая ўяўляе сабой дэтальнае вызначэнне ўменняў, што фарміруюцца або правяраюцца на падставе прапанаваных заданняў, а таксама апісанні варыянтаў адказу.

У дыягнастычных матэрыялах у спецыфікацыі дадаткова ўказваецца тып задання (выбар адказу — ВА, кароткі адказ — КА, разгорнуты адказ — РА) і максімальны бал за кожнае заданне, які вучань можа атрымаць пры ўмове яго паспяховага выканання.

Тэрмін **суцэльныя тэксты** абазначае звыклых для дзяцей тэксты, якія шырока выкарыстоўваюцца ў традыцыйным навучанні. Яны складаюцца са сказаў, аб'яднаных у абзацы, параграфы, главы, і звычайна не ўскладнены дадатковымі схемамі, табліцамі, графікамі, ілюстрацыямі і інш. Гэта тэксты розных відаў і жанраў, у тым ліку вершы, урыўкі з мастацкіх апавяданняў, адаптаваныя вытрымкі з навукова-папулярных артыкулаў, якія выкарыстоўваюцца ў прапанаваных распрацоўках.

Несуцэльныя тэксты даносяць да нас інфармацыю не толькі слоўна, але і з дапамогай невербальных сродкаў. Часцей за ўсё ў паўсядзённым жыцці чалавеку даводзіцца сутыкацца менавіта з такімі тэкстамі: знаёміцца з раскладам руху транспарту, схемамі праезду да таго ці іншага аб'екта, чытаць афішы, аб'явы, карты сайтаў, рэкламныя постары, разбірацца ў змесце тэхнічных і лекавых інструкцый і інш. Асэнсаванае ўспрыманне інфармацыі з дадзеных тэкстаў патрабуе зусім іншых навыкаў, якія варта планамерна і паслядоўна выпрацоўваць у дзяцей ўжо на першай ступені агульнай сярэдняй адукацыі. З улікам узроставых асаблівасцей малодшых школьнікаў і спецыфікі вучэбнага прадмета “Беларуская мова” ў дыдактычных/дыягнастычных матэрыялах несуцэльныя тэксты ў чыстым выглядзе не выкарыстоўваюцца. Для работы на ўроку падаюцца **зме-**

шанья тэксты, якія аб'ядноўваюць рысы суцэльных і несуцэльных тэкстаў і такім чынам дапаўняюць і ўдакладняюць змешчаную ў іх інфармацыю, з якой давядзецца працаваць вучню.

Састаўныя тэксты спалучаюць паміж сабой некалькі розных тэкстаў (суцэльных, несуцэльных, змешаных), “кожны з якіх быў створаны незалежна ад другога і з'яўляецца звязным і закончаным” [2, с. 54]. Прыклады такіх тэкстаў таксама прапануюцца для работы ў распрацаваных матэрыялах.

Неабходна яшчэ раз падкрэсліць, што на ўроках беларускай мовы тэкст адначасова “выступае як аб'ект вывучэння і як сродак і вынік навучання” [1, с. 8]. На яго аснове малодшыя школьнікі засвойваюць моўныя веды, лексіка-граматычныя, арфаграфічныя і пунктуацыйныя ўменні, вучацца фармуляваць уласныя выказванні ў вуснай і пісьмовай формах, авалодваюць культурай маўлення, пераймаюць сацыяльныя нормы маўленчых паводзін [3]. У працэсе работы з тэкстам у дзяцей фарміруюцца камунікатыўныя ўменні, звязаныя з успрыманнем, аналізам, інтэрпрэтацыяй і ацэнкай успрынятай інфармацыі.

З улікам адзначанага пры падрыхтоўцы дыдактычных і дыягнастычных матэрыялаў вялікая ўвага надавалася распрацоўцы заданняў, разлічаных не на механічную работу па шаблоне ці ўзоры, а на актывізацыю мысліцельнай дзейнасці вучня, развіццё ў яго здольнасці рашаць вучэбна-практычную задачу з апорай на набытыя веды і ўласны вопыт, уменне наладжваць супрацоўніцтва з аднакласнікамі і настаўнікам падчас пошуку выйсця з праблемнай сітуацыі. Такім чынам, распрацаваныя заданні адпавядаюць адукацыйнаму ўзроўню вучняў III класа, абапіраюцца на змест вучэбнай праграмы па беларускай мове і накіраваны на фарміраванне ў вучняў універсальных вучэбных дзеянняў (УВД).

УВД маюць непарыўную сувязь з метапрадметнымі вынікамі навучання і, па словах А. Р. Асмолава, уяўляюць сабой “сукупнасць абагульненых спосабаў дзеяння вучня і звязаных з імі навыкаў вучэбнай работы, якія забяспечваюць самастойнае засваенне новых ведаў, фарміраванне ўменняў і кампетэнцый” [4, с. 27]. Добра развітыя УВД дазваляюць вучню не толькі прымаць асэнсаваныя рашэнні ў межах канкрэтнага вучэбнага задання і арганізоўваць уласную дзейнасць па дасягненні патрэбнага выніку без актыўнай дапамогі з боку настаўніка, але і выкарыстоўваць набытыя ўменні ў розных жыццёвых абставінах, узбагачаючы свой сацыяльны вопыт.

У адпаведнасці з актуальнымі на сучасным этапе ключавымі мэтамі школьнай адукацыі прынята, паводле А. Р. Асмолава, вылучаць наступныя віды УВД:

- **асобасныя**, якія маюць на ўвазе дзеянні, што забяспечваюць каштоўнасна-сэнсавую арыентацыю навучэнцаў, дапамагаюць ім вызначыць сваё месца і ролю ў грамадстве, усталёўваць

добрыя адносіны з людзьмі, паважаць меркаванні сваіх суразмоўцаў, суадносіць уласныя ўчынкi з дзеючымі этычнымі нормамаi. Акрамя таго, вучань з развітымі асобаснымі УВД павiнен умець ставiць перад сабой пытанне: “З якой мэтай я вучуся?” i знаходзiць на яго абгрунтаваны адказ;

- **рэгулятыўныя**, звязаныя з уменнем вызначаць вучэбную мэту, планаваць сваю дзейнасць па яе дасягненнi, праяўляць здольнасць пераадольваць узнікшыя перашкоды i ацэньваць уласныя вынiкі (што засвоiў, магу выкарыстоўваць на практыцы i чаму яшчэ неабходна навучыцца);
- **пазнавальныя**, так званыя агульнавучэбныя дзеяннi, авалоданне якімi дазволiць вучню самастойна фармуляваць пазнавальныя задачы, знаходзiць i структураваць неабходную iнфармацыю, асэнсавана чытаць розныя вiды тэкстаў, устанаўлiваць прычынна-вынiковыя сувязi, будаваць лагiчныя ланцужкi разважанняў, ажыццяўляць класiфикацыi i праводзiць параўнаннi аб'ектаў цi моўных з'яў, умець працаваць са знакава-схематычнымi мадэлямi i схемамi i iнш.;
- **камунікатыўныя**, якія забяспечваюць сацыяльную кампетэнтнасць вучняў, iх уменне падтрымліваць зносіны з iншымi людзьмi, удзельнiчаць у абмеркаванні агульных праблем, узаемадзейнiчаць у групе, камандзе, са сваiмi аднагодкамi i дарослымi.

Фарміраванне пералічаных УВД патрабуе перагляду класічных падыходаў да метадыкі выкладання таго ці іншага вучэбнага прадмета і змянення традыцыйных адносін з боку педагогаў да ведаў, уменняў і навыкаў, якія вучні набываюць на ўроках. Для рэалізацыі закладзеных новым адукацыйным стандартам патрабаванняў да вынікаў навучання неабходна пераструктураваць змест вучэбных заданняў, па-іншаму арганізоўваць на занятках дзейнасць навучэнцаў. Трэба вучыць іх самастойна праводзіць аналіз прапанаванай задачы, а таксама звяртаць увагу на ўмовы, у якіх яна падаецца. Кожны вучань павінен мець магчымасць суаднесці змест атрыманага задання і ўласныя веды, уменні і навыкі для яго рашэння, правесці самаацэнку сваіх дзеянняў і пры неабходнасці іх скарэктываць.

З мэтай вызначэння ўзроўню сфарміраванасці акрэсленых УВД і атрымання дакладнай інфармацыі пра якасць засваення праграманага матэрыялу былі распрацаваны **дыягнастычныя матэрыялы** па беларускай мове для III класа, якія складаюцца з дзвюх дыягнастычных работ. Прапанаваныя ў іх заданні патрабуюць іншых падыходаў да крытэрыяў ацэнкі вучэбных дасягненняў малодшых школьнікаў. Ацэначна-адзнакавая шкала, якая сёння дзейнічае ў школе, прадугледжвае “ўмоўнае

параўнанне” выкананай вучнем кантрольнай работы з пэўным “правільным” шаблонам выканання кожнага задання, што ўваходзіць у яе склад. Інакш кажучы, праверка накіравана толькі на пошук памылак, што адмоўна ўплывае як на вучэбную матывацыю школьніка, так і на яго асобасную самаацэнку. Аднак для любога вучня рашэнне нават самай простага задання, знойдзенае ім самастойна, — гэта яго асабістая перамога, уласнае дасягненне, якое можа стаць чарговай прыступкай для пераходу на больш высокі ўзровень авалодання прадметнымі ведамі і метапрадметнымі вынікамі. Таму сістэма ацэнкі павінна мець не карную, а інфарматыўна-дыягнастычную функцыю, заўважаць і адзначаць дынаміку поспехаў вучня, стымулюючы яго ставіць перад сабой новыя вучэбныя і пазнавальныя мэты.

Пры ацэнцы УВД варта ўлічваць іх псіхалагічную аснову, што выклікае пэўныя цяжкасці для якаснага вымярэння іх сфарміраванасці ў малодшых школьнікаў, асабліва тых, якія датычацца *асобасных* УВД. Большую частку *пазнавальных* універсальных дзеянняў мэтазгодна ацэньваць праз работу вучня з тэкстам, а дакладней з інфармацыяй, якая ў ёй заключаецца. Спецыяльна спраектаваныя заданні на аснове тэксту дазваляюць вызначыць наяўнасць або адсутнасць у дзіцяці шэрагу *камунікатыўных і рэгулятыўных* дзеянняў.

Ацэнка дасягненняў вучня ў рамках распрацаваных дыягнастычных работ праводзіцца з улікам універсальнай шкалы трох узроўняў паспя-

ховасці: рэпрадуктыўнага, прадуктыўнага і творчага. Класіфікацыя заданняў ажыццяўляецца ў двух напрамках:

- *па форме адказу* — заданні з закрытым адказам (з выбарам аднаго ці некалькіх правільных адказаў) і з адкрытым адказам (з кароткім або разгорнутым адказам);
- *па узроўні ведаў, уменняў, спосабаў дзеяння, якія правяраюцца*, — заданні розных ўзроўняў:
 - ✓ рэпрадуктыўнага або базавага (выкарыстанне ведаў у знаёмых умовах);
 - ✓ прадуктыўнага (выкарыстанне ўменняў і ведаў у новых умовах);
 - ✓ творчага (выхад за межы прадметнай сферы, рашэнне праблемнай сітуацыі, якое патрабуе не толькі мабілізацыі ўсіх набытых раней ведаў, але і здольнасці дзейнічаць у нестандартных абставінах, з магчымай адсутнасцю адпаведнага вопыту).

Для заданняў з выбарам адказу або з кароткім адказам у спецыфікацыі даецца правільны варыянт, які павінен адзначыць вучань. Часцей за ўсё такія заданні адносяцца да рэпрадуктыўнага ўзроўня і маюць на мэце вывятанне пэўных ведаў па тэме або ўмення вылучаць з тэксту відавочную інфармацыю і працаваць з ёю. Да заданняў з разгорнутым адказам прапануецца невялікі каментарый ці прыкладныя фармулёўкі, якія можна атрымаць ад вучняў.

Для пацвярджэння прывядзём прыклады.

Табліца 1

Дыягнастычная работа	Заданне	Уменне, што правяраецца	Адказ, крытэрыі ацэньвання	Тып задання	Максімальны бал
I	5. Колькі дзеясловаў у вершы Мар’яна Дуксы звязаны з назоўнікам <i>прамень</i> ? Адзнач.	Вылучаць з тэксту патрэбную інфармацыю	15. <i>1 бал</i> — адказ адзначаны правільна; <i>0 балаў</i> — няма адказу АБО любыя іншыя адказы	ВА	1
II	7. Аднакаранёвыя словы нагадваюць дрэва з адзіным каранем. Паспрабуй выбраць адзін прадмет, з якім, на твой погляд, можна параўнаць разбор слова па саставе. Абгрунтуй свой выбар.	Аналізаваць атрыманую інфармацыю, перадаваць яе ў знакава-сімвалічнай форме, абгрунтоўваць свае дзеянні	Вучань можа выбраць любы з трох варыянтаў: матрошку, пірамідку або магніты. Прыкладныя варыянты абгрунтавання 1) Разбор слова патрабуе паслядоўнага раскладання яго на састаўныя часткі. Гэтым ён падобны на выбраны прадмет — матрошку (або пірамідку).	ВА РА	2

новае ў змесце пачатковай адукацыі

	(Даюцца малюнкi чатырох прадметаў для выбару: матрошка, пірамідка, магніты, алоўкі.)		2) Асобныя магніты прыцягваюцца адзін да аднаго, утвараючы адзіную групу. Так і слова складаецца з частак, якія можна падзяліць на асобныя элементы. 2 балы — зроблены асэнсаваны выбар прадмета і дадзена лагічнае абгрунтаванне; 1 бал — зроблены выбар аднаго з трох адзначаных прадметаў без абгрунтавання свайго выбару; 0 балаў — няма адказу АБО абраны набор алоўкаў		
--	--	--	---	--	--

Як ужо адзначалася, у аснове прапанаваных для трэцякласнікаў дыягнастычных работ ляжыць мастацкі і навукова-пазнавальны тэкст, што, між іншым, дазваляе сродкамі вучэбнага прадмета “Беларуская мова” правесці таксама тры блокі ўменняў, якія характарызуюць узровень валодання чытацкай граматычнасцю. Сведчаннем таго, што вучань сапраўды навучыўся граматычна чытаць

і дакладна разумее ўспрыняты тэкст, з’яўляецца наўянасць у яго здольнасці ажыццяўляць:

- свядомы *пошук інфармацыі*, а значыць, умення даваць на пастаўленыя пытанні абгрунтаваны, з апорай на атрыманыя з тэксту звесткі, адказ, глыбока разумець змест паведамлення і асноўную думку, якую хацеў данесці аўтар да чытача. Прывядзём прыклад.

Табліца 2

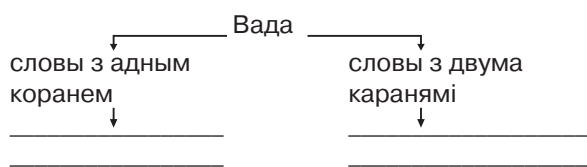
Дыягнастычная работа	Заданне	Уменне, што правяраецца	Адказ, крытэрыі ацэньвання	Тып задання	Максімальны бал
I	2. Пра якую часціну мовы гаворыць Аляксей Талстой? Выберы адказ і абгрунтуй яго.	Вылучаць з тэксту відавочную інфармацыю, абгрунтаваць сваю думку з апорай на тэкст	Дзеяслоў. Аўтар настойвае на тым, што толькі дзеяслоў надае прадмету рух, дакладна перадае ўласцівасці прадмета. 2 балы — правільна адзначаны адказ і прыведзена абгрунтаванне; 1 бал — правільна адзначаны адказ, але абгрунтаванне не прыведзена; 0 балаў — няма адказу АБО любыя іншыя адказы	ВА РА	2

- *інтэграцыю і інтэрпрэтацыю ўспрынятай інфармацыі*, што характарызуе ўменні вучня структураваць інфармацыю, класіфікаваць вылучаныя з розных крыніц аб’екты, занатоўваць асноўныя звесткі ў выглядзе ўмоўных схем, табліц, інакш

кажучы — пераводзіць інфармацыю з адной знакавай сістэмы ў другую. Пацвердзім прыкладам задання 11 з дыягнастычнай работы II:

11. З апорай на змест тэксту 3 вызнач сям’ю мудрай Вады. Дапоўні схему неабходнымі словамі.

новае ў змесце пачатковай адукацыі

Адзнач словы, якімі можна дапоўніць прыклады ў схеме.

☐ водны	☐ вадасховішча	☐ вадасцёк
☐ вадзяністы	☐ водпуск	☐ вадазбор
☐ водарны	☐ водбліск	☐ воднік

Табліца 3

Уменне, што правяраецца	Адказ, крытэрыі ацэньвання	Тып задання	Максімальны бал
Праводзіць аналіз моўнага матэрыялу, класіфікаваць прадметы па зададзеных параметрах, прадстаўляць успрынятую інфармацыю ў выглядзе схемы	<p>Прыкладныя адказы: 3 адным каранем: падводнік, вадзіцай, вадзічка, вадзянік. 3 двума каранямі: вадалаз, вадаспадам, вадамерка, водарасцямі. Правільны выбар слоў, якімі можна дапоўніць схему: водны, вадзяністы, вадасховішча, вадасцёк, вадазбор, воднік. 2 балы — правільна выканана 100 % задання; 1 бал — правільна выканана 50 % задання; 0 балаў — няма адказу, АБО правільна выканана менш за 50 % задання, АБО любыя іншыя адказы</p>	КА ВА	2

- крытычную ацэнку і асэнсаванне інфармацыі, што паказвае, наколькі вучань можа ўспрымаць акрэсленыя аўтарам тэксту праблемы, выказваць свае меркаванні па ўзнятых пытаннях, прыводзіць аргументы на іх карысць, вызначаць недастатковаць пададзенай у тэксце інфармацыі. Для прыкладу прывядзём заданне 11 з дыягнастычнай работы І:
- 11.** Уяві, што ўсе дзеясловы ў мове зніклі. Як зменіцца вуснае і пісьмовае маўленне чалавека? Сфармулуй праблемы, якія ўзнікнуць у гэтым выпадку.

Праблемы вуснага маўлення

Нельга будзе

- а) расказаць _____
 б) _____

Праблемы пісьмовага маўлення

Нельга будзе

- а) адлюстраваць _____
 б) _____

Словы-памочнікі: апісаць, перадаць, выказаць, зразумець, паказаць.

Словы якой часціны мовы дапамаглі табе сфармуляваць праблемы? Выберы адказ.

☐ назоўнік
☐ прыназоўнік
☐ дзеяслоў
☐ прыметнік

Табліца 4

Уменне, што правяраецца	Адказ, крытэрыі ацэньвання	Тып задання	Максімальны бал
Інтэрпрэтаваць успрынятую з розных крыніц інфармацыю, выказваць свае меркаванні па адзначаных праблемах	<p>Прыкладныя адказы <i>Праблемы вуснага маўлення:</i> Нельга будзе а) расказаць бацькам, што рабілі ў школе; б) выказаць свае меркаванні аб тым, што прачыталі ў кнізе. <i>Праблемы пісьмовага маўлення:</i> Нельга будзе а) адлюстраваць падзеі, якія адбываюцца з героямі апавядання; б) апісаць прыгажосць прыроды. Адказ на пытанне: дзеяслоў. 3 балы — правільна выканана 100 % задання; 2 балы — правільна выканана 50 % задання; 1 бал — правільна выканана менш за 50 % задання; 0 балаў — няма адказу АБО любыя іншыя адказы</p>	КА ВА	3

новае ў змесце пачатковай адукацыі

Якім чынам варта выкарыстоўваць атрыманыя пасля правядзення дыягнастычнай работы вынікі? У першую чаргу яны з'яўляюцца паказчыкам таго, якая ўвага пры ажыццяўленні адукацыйнага працэсу надаецца на ўроках фарміравання ў навучэнцаў канкрэтных УВД і чытацкай граматычнасці. Аналіз вучнёўскіх работ дае настаўніку магчымасць правесці самааналіз уласнай педагогічнай дзейнасці, скарэкціраваць падыходы да выкладання прадмета, вызначыць эфектыўнасць практыкаванняў і вучэбна-практычных задач, якія ён прапануе вучням на занятках, ацаніць іх карысць для фарміравання ў дзяцей метапрадметных вынікаў. Толькі карпатлівая паслядоўная і мэтанакіраваная праца па забеспячэнні на ўроку самастойнай творчай дзейнасці навучэнцаў зможа даць станоўчыя вынікі па станаўленні ў іх *умення вучыцца*. Таму ў дапамогу настаўніку былі распрацаваны адпаведныя дыдактычныя матэрыялы па беларускай мове для III класа.

Дыдактычныя матэрыялы таксама пабудаваны на аснове розных відаў тэкстаў, заданні да

якіх вучаць дзяцей самастойна здабываць з прадстаўленых крыніц патрэбную інфармацыю, перапрацоўваць яе і прымяняць на практыцы. Разгледзім больш падрабязна тыя з іх, што накіраваны на фарміраванне ў дзяцей уменняў працаваць з тэкстам і мадэляваць, развіваюць увагу, лагічнае мысленне і шэраг іншых навыкаў.

Адна з асноўных задач, якая прадугледжвалася пры падрыхтоўцы дыдактычных заданняў, — даць матэрыял для наладжвання на ўроку грунтоўнай работы з тэкстам, забяспечыць станаўленне і развіццё ў дзяцей трох пералічаных раней груп чытацкіх навыкаў. Аваладаўшы ўменнямі першай групы гэтых навыкаў, вучань зможа свабодна арыентавацца ў змесце атрыманага паведамлення, знаходзіць патрэбную інфармацыю незалежна ад таго, пададзена яна ў вербальнай ці невербальнай форме, фармулюваць уласныя вывады на аснове ўспрынятых з тэкстаў фактаў. Прыклады такіх заданняў, узятыя з розных блокаў дыдактычных матэрыялаў, прыведзены ў табліцы 5.

Табліца 5. Пошук інфармацыі

Дыдактычная работа	Уменне, што фарміруецца	Заданне
I	Праводзіць моўны аналіз тэксту, рабіць вывады на аснове відавочнай інфармацыі	5. З чым аўтар другога тэксту параўноўвае снег? Выберы два правільныя, на тваю думку, адказы. Пацвердзі свой выбар словамі з тэксту. дыван адзенне вата срэбра мухі коўдра тканіна парашуты
II	Праводзіць моўны аналіз тэксту, з апорай на змест тэксту вызначаць значэнне слова, падбіраць да яго сінонімы	3. Прачытай словы. Падкрэслі тыя з іх, якія з'яўляюцца сінонімамі да слова <i>трымцець</i> . <i>Калаціцца, лунаць, іграць, трапятца, брынкаць, гайдацца.</i>
	Аналізаваць змест тэксту, вызначаць моўныя сродкі, якія дапамагаюць аўтару стварыць вобраз. Вызначаць, якая роля належыць дзеяслову для стварэння вобразнага выказвання	4. Якую часціну мовы выкарыстаў аўтар, каб паказаць гром як жывую істоту?
III	Вылучаць з тэксту відавочную інфармацыю	6. Прачытай афішу. Адкажы на пытанне і выканай заданні. а) У якім тэатры пастаўлены спектакль? Запішы, як называецца тэатр, і яго дакладны адрас. б) Падкрэслі ў тэксце афішы сказы, на якія абавязкова звернуць увагу людзі, што збіраюцца купіць білеты на спектакль.
V	Суадносіць падобную інфармацыю, прад'яўленую ў вербальнай і невербальнай форме, абгрунтоўваць свае меркаванні з апорай на ўспрыняты змест паведамленняў	2. Як ты лічыш, ці адпавядае прапанаваны да тэксту 1 малюнак яго зместу? Выберы адказ і абгрунтуй яго. Так Не Абгрунтаванне: _____

новае ў змесце пачатковай адукацыі

Вызначаць мэтазгоднасць прапанаваных у тэксце малюнкаў, супастаўляць пададзеную ў іх інфармацыю, рабіць вывады, наколькі яны дапаўняюць факты, адзначаныя ў тэксце	4. Параўнай малюнку, якія падаюцца да <i>тэксту 2</i> . Зрабі два вывады. Вывад 1: _____ Вывад 2: _____
Рабіць вывады на аснове атрыманай са зместу інфармацыі, самастойна, з апорай на тэкст, удакладняць сэнс тэрмінаў, незнаёмых слоў	5. З апорай на <i>тэкст 2</i> раскрый сэнс выразу <i>лексічнае значэнне</i> .
Вызначаць агульную тэму розных тэкстаў	6. Якой тэмай аб'яднаны ўсе тры тэксты?
Вылучаць з тэксту відавочную інфармацыю, суадносіць яе з атрыманымі раней ведамі	7. Што такое карань? Дапоўні сказ. Карань — гэта _____

Пры выкананні заданняў, што адносяцца да другой групы чытацкіх уменняў, вучні могуць сутыкнуцца з цяжкасцямі, звязанымі з неабходнасцю паглыблення ў сэнсавыя сувязі тэксту, якія не ляжаць на паверхні, а патрабуюць актыўнай інтэлектуальнай перапрацоўкі атрыманага паведамлення, каб дэтальна зразумець яго змест і рашыць канкрэтную вучэбна-практычную задачу па прадмеце “Беларуская мова”. Асабліва цяжка вучням

пачатковай школы прасочваць у тэксце прычына-выніковыя сувязі, праводзіць аналіз, інтэрпрэтацыю і абагульненне ўспрынятай інфармацыі, фармуляваць на яе аснове больш складаныя вывады і даваць адзначаным у тэксце моўным з'явам і фактам уласную ацэнку. Шэраг заданняў, якія садзейнічаюць фарміраванню ў вучняў уменняў інтэрпрэтаваць і абагульняць успрынятую з тэксту інфармацыю, адлюстраваны ў табліцы 6.

Табліца 6. Інтэграцыя і інтэрпрэтацыя ўспрынятай інфармацыі

Дыдактычная работа	Уменне, што фарміруецца	Заданне
I	Прымяняць атрыманыя раней веды для фармулявання ўласных вывадаў і доказаў	2. Прыведзі два доказы таго, што выпісаныя з тэксту выразы — гэта сказы. Зіма. Канец снежня. Доказ 1: _____ Доказ 2: _____
	Аналізаваць погляды розных людзей на адну праблему, рабіць свае высновы і абгрунтоўваць іх з апорай на веды і ўспрынятую інфармацыю	3. Настаўнік прапанаваў вучням падлічыць, колькі прыметнікаў ужыў аўтар у першым тэксце. Прачытай гутарку двух хлопчыкаў. З кім ты згодны? Адзнач свой выбар. Пацвердзі яго, выпісаўшы з тэксту ўсе прыметнікі. Пеця: У тэксце аўтар ужыў 9 прыметнікаў. Ваня: Няпраўда! У тэксце ўжыта 7 прыметнікаў. Пацвярджэнне: _____
	Рашаць вучэбна-практычную задачу, рабіць класіфікацыю па зададзеных параметрах	7. Дашы неабходна выпісаць з абодвух тэкстаў прыметнікі, склад якіх адпавядае схеме: □□. Дапамажы дзяўчынцы выканаць заданне.
III	Выкарыстоўваць атрыманы лексічны матэрыял для рашэння асноўнай практычнай задачы	5. Складзі па малюнку тры сказы так, каб атрымаўся невялікі тэкст.
IV	Змяняць тэкст згодна з атрыманай інструкцыяй або ўзнікшымі абставінамі	3. Змяні першыя два абзацы тэксту так, каб дзеянне адбывалася цяпер.

новае ў змесце пачатковай адукацыі

	Праводзіць сінтаксічны аналіз сказаў, суадносіць сказ і яго графічную схему	<p>4. Колькі сказаў тэксту адпавядае схеме: ☐ ☐ ? Адзнач. 1 2 3 4 Якія члены сказа можна вызначыць у дадзеных сказах? Адзнач. ☐ дзейнік і даданыя члены ☐ выказнік і даданыя члены ☐ дзейнік і выказнік ☐ даданыя члены</p>
V	Абагульняць атрыманыя з розных крыніц інфармацыі звесткі, рабіць на іх аснове вывады	<p>9. З апорай на тэкст 2 і тэкст 3 растлумач, чым адрозніваюцца словаўтваральныя марфемы ад формаўтваральных. Дапоўні сказы. Да словаўтваральных марфем не адносіцца ____ Адрозненне паміж гэтымі марфемамі ў тым, што словаўтваральныя марфемы _____, а формаўтваральныя _____</p>

Ацэнка дакладнасці інфармацыі грунтуецца на набытых раней ведах па тэме і пэўным жыццёвым вопыце, якія дазваляюць вучню падвяргаць сумненню ўспрынятыя з розных крыніц звесткі, звяртаць увагу

на недастатковаць або перанасычанасць звестак, вызначаць уласныя шляхі вырашэння акрэсленых у тэксце (або дыдактычным заданні да яго) праблем. Прыклады падобных заданняў паказаны ў табліцы 7.

Табліца 7. Крытычная ацэнка і асэнсаванне інфармацыі

Дыдактычная работа	Уменне, што фарміруецца	Заданне
I	Крытычна ставіцца да выказванняў суразмоўцаў, рабіць вывады на падставе інфармацыі, атрыманай з розных крыніц, а таксама ўласных ведаў па адзначанай тэме	<p>4. У канцы ўрока Пеця здаў на праверку сваю работу. Правер яе. Падкрэслі памылкі, якія дапусціў хлопчык. Пры неабходнасці выправі іх, напісаўшы зверху правільны адказ. <i>У тэксце Янкі Галубовіча ёсць прыметнікі мужчынскага, жаночага і ніякага роду. Тры прыметнікі роду не маюць. Усе прыметнікі звязаны з назойнікамі. Напрыклад: на балотных купінах, на шэрым хмызняку, на зялёных елак.</i></p>
II	Даваць ацэнку ўспрынятым меркаванням суразмоўцаў з пункту гледжання іх праўдзівасці-непраўдзівасці, выказаць свой погляд з апорай на ўласныя веды	<p>1. Арцём прачытаў верш Міколы Чарняўскага і вызначыў, што ў ім ёсць усе віды сказаў па мэце выказвання. Ці згодны ты з яго меркаваннем? Адзнач правільны, на тваю думку, адказ і абгрунтуй яго. ☐ згодны ☐ не згодны Абгрунтаванне: _____</p>
III	Ацэньваць інфармацыю з пункту гледжання яе праўдзівасці-непраўдзівасці, рабіць вывады на аснове раней набытых ведаў	<p>4. Прачытай сцвярджэнні, вызнач сярод іх праўдзівыя. <i>Словазлучэнне — гэта два або некалькі слоў, звязаных паміж сабой па сэнсе. Словазлучэнні ўтвараюцца з дапамогай пыталых слоў: дзе, куды, як, калі, хто, што і інш. Каб устанавіць сувязь слоў у сказе, неабходна ставіць пытанні ад аднаго слова да другога. У словазлучэнні голас павышаецца ў пачатку і паніжаецца ў канцы.</i></p>

IV	Крытычна ставіцца да атрыманай інфармацыі, знаходзіць ёй пацвярджэнне ў розных крыніцах, рабіць уласныя вывады на падставе атрыманых раней ведаў	2. Алёнка, прачытаўшы тэкст, сказала, што апісанае ў ім дзеянне ўжо адбылося. На што яна звярнула ўвагу, каб зрабіць такі вывад? Запішы свае меркаванні.
V	Асэнсавана выбіраць крыніцы дадатковай даведчонай інфармацыі для ўдакладнення неабходных звестак	8. Да якога слоўніка ты звернешся, каб удакладніць значэнне слова <i>марфема</i> ? Адзнач. ☐ да этымалагічнага (слоўнік расказвае аб гісторыі ўзнікнення слоў) ☐ да арфаэпічнага (слоўнік паказвае, дзе ў слове трэба ставіць націск) ☐ да лінгвістычнага (слоўнік тлумачыць значэнне слоў, якія адносяцца да мовы) ☐ да фразеалагічнага (слоўнік тлумачыць значэнне ўстойлівых выказаў)

Пазнавальная актыўнасць вучняў павышаецца ва ўмовах, калі навучанне арыентавана на свядомае авалоданне ведамі, іх непасрэдную сувязь з практычнай дзейнасцю, рашэннем разнастайных праблемных сітуацый. Паспяховасць выканання падобных заданняў залежыць ад ступені развіцця крэатыўнага і лагічнага мыслення, здольнасці ажыццяўляць мысліцельныя аперацыі аналізу і сінтэзу. Шырокія магчымасці для станаўлення ў вучняў аналітычных і творчых навыкаў дае работа са схемамі або мадэлямі. Мадэляванне можна выкарыстоўваць не толькі на ўроках матэматыкі. Заняткі па беларускай мове таксама прадгледжваюць аналітычную работу пры вывучэнні “мноства тэарэтычных паняццяў, тэм, якія патрабуюць такога структуравання матэрыялу, пры якім вобразная мадэль дазволіць цэласна ўявіць тую або іншую моўную з’яву” [5, с. 116].

Практыка паказвае, што навучэнцы пачатковай школы не валодаюць на дастатковым узроўні дзейнасцю мадэлявання, таму настаўніку неабходна накіроўваць сваю ўвагу і на фарміраванне ў вучняў акрэсленых уменняў і навыкаў. Наладжваць работу па складанні ўмоўных мадэляў і схем мэтазгодна падчас засваення фанетычных асаблівасцей беларускай мовы, марфемнай будовы слова, азнаямлення са структурай сказа, пастаноўкі знакаў прыпынку ў сказах. У распрацаваных дыдактычных матэрыялах шэраг заданняў звязаны з мадэляваннем (частка з іх утрымлівае гатовыя схемы, якія вучням трэба прааналізаваць; умова іншых заданняў прапануе дзеям самастойна скласці пэўныя мадэлі). Прыклады такіх заданняў пададзены ў табліцы 8.

Табліца 8. Заданні, звязаныя з мадэляваннем

Дыдактычная работа	Уменне, што фарміруецца	Заданне
II	Прагназаваць развіццё сюжэта, выкарыстоўваць аўтарскі тэкст як узор (мадэль) для пабудовы ўласнага выказвання, вызначаць у ім пачатак, асноўную частку і заканчэнне	5. Уяві, што табе неабходна дадзеныя радкі верша выкарыстаць як пачатак свайго сачынення. Запішы кароткі план, пра што і ў якім парадку ты напішаш у сачыненні. <i>План</i>
IV	Суадносіць сказ і яго графічную схему	4. Колькі сказаў тэксту адпавядае схеме? ☐ ☐ Адзнач. 1 2 3 4
V	Сістэматызаваць атрыманыя раней веда, занатоўваць іх у выглядзе схемы з апорай на прапанаваны ў тэксце ўзор Праводзіць супастаўленне і рабіць вывады, як адно і тое ж паняцце можа быць адлюстравана з дапамогай розных сімвалаў, схем	3. Прачытай апошняе пытанне <i>тэксту 1</i> . Паспрабуй аформіць адказ на яго ў выглядзе схемы. 10. Супастаў схемы-малюнкi да <i>тэксту 1</i> і <i>тэксту 3</i> . Што паміж імі агульнае?

Адным з важных кампанентаў базавай кампетэнцыі ўмення вучыцца з'яўляецца сфарміраванасць у дзяцей *адвольнай увагі*, якая выступае не толькі сродкам фарміравання іх пазнавальнай цікавасці, але і надзейным спосабам самакантролю ўласнай дзейнасці. Вучань, які не можа сканцэнтравана на пастаўленай перад ім вучэбнай задачы, засяродзіцца на даволі працяглы час на рабоце з тэкстам, каб вылучыць з яго патрэбныя звесткі, убачыць прабелы ў пададзенай інфармацыі, не здолее таксама ацаніць і якасць сваёй работы, выявіць у ёй недахопы і апіскі. Як вынік — неразуменне вучэбнага матэрыялу, памылкі пры выкананні самастойных і кантрольных работ, немагчымасць вызначыць выразную паслядоўнасць уласных дзеянняў пры падрыхтоўцы творчых заданняў, дасягненні пастаўленых адукацыйных мэт.

Пакажам, якія з ужо прыведзеных заданняў накіраваны на развіццё *адвольнай увагі* вучняў пры рабоце з тэкстам.

Дыдактычная работа I

3. Настаўнік прапанаваў вучням падлічыць, колькі прыметнікаў ужыў аўтар у *тэксце 1*. Прачытай гутарку двух хлопчыкаў. З кім ты згодны? Адзнач свой выбар. Пацвердзі яго, выпісаўшы з тэксту ўсе прыметнікі.

Пеця: У тэксце аўтар ужыў 9 прыметнікаў.

Ваня: Няпраўда! У тэксце ўжыта 7 прыметнікаў.

Пацвярджэнне: _____

4. У канцы ўрока Пеця здаў на праверку сваю работу. Правер яе. Падкрэслі памылкі, якія дапусціў хлопчык. Пры неабходнасці выправі іх, напісаўшы зверху правільны адказ.

У тэксце Янкі Галубовіча ёсць прыметнікі мужчынскага, жаночага і ніякага роду. Тры прыметнікі роду не маюць. Усе прыметнікі звязаны з назоўнікамі. Напрыклад: на балотных купінах, на шэрым хмызняку, на зялёных елак.

6. Яшчэ раз прачытай назоўнікі з задання 4. Пры спалучэнні з якімі з іх у прыметнікаў нельга будзе вызначыць род? Выпішы гэтыя назоўнікі.

Дыдактычная работа II

1. Арцём прачытаў верш Міколы Чарняўскага і вызначыў, што ў ім ёсць усе віды сказаў па мэце выказвання. Ці згодны ты з яго меркаваннем? Адзнач правільны, на тваю думку, адказ і абгрунтуй яго.

згодны _____ не згодны _____

Абгрунтаванне: _____

Дыдактычная работа IV

1. Прасачы, какое значэнне надае словам прыстаўка *за-*. Зрабі вывад і пацвердзі яго прыкладамі.

Вывад: _____

Прыклады: _____

2. Алёнка, прачытаўшы тэкст, сказала, што апісанае ў ім дзеянне ўжо адбылося. На што яна звярнула ўвагу, каб зрабіць такі вывад? Запішы свае меркаванні.

Такім чынам, дыдактычныя і дыягнастычныя матэрыялы садзейнічаюць арганізацыі на ўроках беларускай мовы такой дзейнасці малодшых школьнікаў, якая накіравана на фарміраванне ў іх УВД і чытацкай граматычнасці, а значыць, прапанаваныя распрацоўкі спрыяюць дасягненню асноўнай задачы навучання, вызначанай новым адукацыйным стандартам, — авалоданню кожным вучнем *уменнем вучыцца*. З дапамогай дадзеных дыдактычных і дыягнастычных матэрыялаў настаўнік зможа пры падрыхтоўцы да ўрока прадухіляць памылкі ва ўласнай педагогічнай дзейнасці, вызначаць і фармуляваць на ўроку адукацыйныя мэты, рэалізацыя якіх забяспечыць вучэбна-пазнавальную актыўнасць навучэнцаў, ствараць на ўроках праблемныя сітуацыі, знаходзячы метапрадметныя магчымасці ў прадметным матэрыяле падручніка і традыцыйных заданняў.

Прапанаваныя матэрыялы могуць быць выкарыстаны не толькі на ўроках беларускай мовы, але і на стымулюючых і факультатыўных занятках, пры падрыхтоўцы да творчых конкурсаў і алімпіяд па прадмеце.

ЛІТАРАТУРА

1. Александрова, О. М. Формирование читательской грамотности учащихся основной школы : метод. рекомендации / О. М. Александрова, Ю. Н. Гостева, И. Н. Добротина [и др.] // Русский язык в школе. — 2017. — № 1.
2. Цукерман, Г. А. Оценка читательской грамотности : материалы к обсуждению / Г. А. Цукерман [Электрон. ресурс]. — Режим доступа: www.centeroko.ru http://www.centeroko.ru.
3. Вучэбная праграма па вучэбным прадмеце “Беларуская мова” для III класа ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі з беларускай і рускай мовамі навучання і выхавання. — Мінск, 2017.
4. Как проектировать универсальные учебные действия в начальной школе: от действия к мысли : пособие для учителя / А. Г. Асмолов, Г. В. Бурменская, И. А. Володарская [и др.] ; под ред. А. Г. Асмолова. — М. : Просвещение, 2008. — 151 с. : ил.
5. Гильгенберг, Т. Н. Моделирование как способ формирования у школьников ключевых компетенций и целостного представления о картине мира (на материале предметов “Русский язык” и “Русская литература”) // Педагогика: традиции и инновации : материалы Междунар. науч. конф. (г. Челябинск, окт. 2011 г.). Т. I / Т. Н. Гильгенберг. — Челябинск : Два комсомольца, 2011. — С. 116—119.

Г. М. ФЕДАРОВІЧ,
метадыст першай катэгорыі

Дыдактычныя матэрыялы для фарміравання асобасных і метапрадметных кампетэнцый па беларускай мове ў вучняў III класа

I.

Тэкст А

Зіма. Канец снежня. Хораша і прыгожа ў лесе. Мяккі пушысты снег паўсюль. На балотных купінах ускрай дарогі, на шэрым хмызняку, на зялёных шатах елак. Паветра лёгкае, чыстае.

Паводле Я. Галубовіча

Тэкст Б

На дварэ стаяў снежань, а зімы ўсё не было. Нарэшце ў паветры белым роем закружыліся сняжынкi. Назаўтра лес было не пазнаць. Старыя замшэлыя пні нахлабучылі на сябе белыя шапкі-вушанкі. Падпудрыліся елкі і сосны. Дарогі і сцежкі ўслаў белы паркаль. Лес адразу пасвятлеў. Здавалася, нават неба паднялося вышэй.

Паводле І. Сіляўкі

1. Якая часціна мовы адсутнічае ў першым тэксце? Выберы адказ.

- назоўнік дзеяслоў
 прыметнік прыназоўнік

2. Прывядзі два доказы таго, што выпісаныя з тэксту выразы — гэта сказы.

Зіма. Канец снежня.

Доказ 1: _____

Доказ 2: _____

3. Настаўнік прапанаваў вучням падлічыць, колькі прыметнікаў ужыў аўтар у першым тэксце. Прачытай гутарку двух хлопчыкаў. З кім ты згодны? Адзнач свой выбар. Пацвердзі яго, выпісаўшы з тэксту ўсе прыметнікі.

Пеця: У тэксце аўтар ужыў 9 прыметнікаў.

Ваня: Няпраўда! У тэксце ўжыта 7 прыметнікаў.

Пацвярджэнне: _____

4. У канцы ўрока Пеця здаў на праверку сваю работу. Правер яе. Падкрэслі памылкі, якія дапусціў хлопчык. Напішы зверху правільны адказ.

У тэксце Янкі Галубовіча ёсць прыметнікі мужчынскага, жаночага і ніякага роду. Тры прыметнікі роду не маюць. Усе прыметнікі звязаны з назоўнікамі. Напрыклад: на балотных купінах, на шэрым хмызняку, на зялёных елак.

5. З чым аўтар другога тэксту параўноўвае снег? Выберы **два** правільныя, на тваю думку, адказы. Пацвердзі свой выбар словамі з тэксту.

- дыван адзенне
 вата срэбра
 мухі коўдра
 тканіна парашуты

Пацвярджэнне: _____

6. Яшчэ раз прачытай назоўнікі з задання 5. Пры спалучэнні з якімі з іх у прыметнікаў нельга будзе вызначыць род? Выпішы гэтыя назоўнікі.

7. Дашы неабходна выпісаць з абодвух тэктаў прыметнікі, склад якіх адпавядае схеме: $\square \square$. Дапамажы дзяўчынцы выканаць заданне.

Спецыфікацыя дыдактычных заданняў

Заданне	Фарміруемае ўменне	Крытэрыі ацэньвання, апісанне варыянтаў адказу
1	З апорай на атрыманыя раней веды праводзіць моўны аналіз тэксту	Правільны адказ: Дзеяслоў.
2	Прымяняць атрыманыя раней веды для фармулявання ўласных вывадаў і доказаў	Прыкладны адказ: <i>Доказ 1:</i> Кожны запісаны выраз выражае закончаную думку. <i>Доказ 2:</i> Афармленне выказаў на пісьме адпавядае сказу: першае слова ў сказе запісана з вялікай літары, у канцы сказа стаіць кропка.
3	Аналізаваць погляды розных людзей на адну праблему, рабіць свае высновы і абгрунтоўваць іх з апорай на веды і ўспрынятую інфармацыю	Правільны адказ: Ваня. <i>Пацвярджэнне:</i> мяккі, пушысты, балотных, шэрым, зялёных, лёгкае, чыстае.
4	Крытычна ставіцца да выказванняў субяседнікаў, рабіць вывады на падставе інфармацыі, атрыманай з розных крыніц, а таксама ўласных ведаў па адзначанай тэме	Правільны адказ: У тэксце Янкі Галубовіча ёсць прыметнікі мужчынскага, жаночага і ніякага роду. Два прыметнікі роду не маюць. Усе прыметнікі звязаны з назоўнікамі. Напрыклад: на балотных купінах, на шэрым хмызняку, на зялёных <i>шатах</i> .
5	Праводзіць моўны аналіз тэксту, рабіць вывады на аснове відавочнай інфармацыі	Правільны адказы: Адзенне, тканіна. <i>Пацвярджэнне:</i> белыя шапкі-вушанкі, белы паркаль.
6	Выкарыстоўваць раней набытыя веды для рашэння вучэбна-практычнай задачы	Правільны адказы: Мухі, парашуты.
7	Рашаць вучэбна-практычную задачу, рабіць класіфікацыю па зададзеных параметрах	Правільны адказ: Мяккі, зялёных, чыстае, белым, старыя. Заўвага: калі вучань дапоўніць ланцужок ускоснымі формамі прыметніка <i>белы</i> , адказ залічваць як правільны.

II.

Прачытайце верш.
Чуў, як часам гром грыміць?
Дол дрыжыць!
Лісцё трымціць!
Можа, думаеш, злуецца
дзядзька Гром?
Да не — смяецца!
Гром смяецца,
гром рагоча —
неба бліскае,
грукоча.

(М. Чарняўскі)

1. Арцём прачытаў верш Міколы Чарняўскага і вызначыў, што ў ім ёсць усе віды сказаў па мэце выказвання. Ці згодны ты з яго меркаваннем? Адзнач правільны, на тваю думку, адказ і абгрунтуй яго.

згодны не згодны

Абгрунтаванне: _____

2. Які загаловак будзе ўказваць на тэму тэксту? Адзнач адказ з прапанаваных варыянтаў або прапануй свой. Абгрунтуй свой выбар.

- Перад навалніцай.
- Чаканне дажджу.
- Грозны дзядзька Гром.
- Свой варыянт: _____

Абгрунтаванне: _____

3. Прачытай словы. Падкрэслі тыя з іх, якія з'яўляюцца сінонімамі да слова *трымцець*.

Калаціцца, лунаць, іграць, трапятаць, брынкаць, гайдацца.

4. Якую часціну мовы выкарыстаў аўтар, каб паказаць гром як жывую істоту?

5. Уяві, што табе неабходна дадзеныя радкі верша выкарыстаць як пачатак свайго сачынення. Запішы кароткі план, пра што і ў якім парадку ты напішаш у сачыненні.

План

1. _____
2. _____
3. _____

Спецыфікацыя дыдактычных заданняў

Заданне	Фарміруемае ўменне	Крытэрыі ацэньвання, апісанне варыянтаў адказу
1	Даваць ацэнку ўспрынятым меркаванням суб'ектнаму з пункту гледжання іх праўдзівасці-непраўдзівасці, выказаць свой погляд з апорай на ўласныя веды	Правільны адказ: Не згодны. Абгрунтаванне: у тэксце няма пабуджальных сказаў, бо ні ў адным сказе верша не выражаецца заклік да дзеяння ці просьба.
2	Ацэньваць розныя варыянтны адказаў, рабіць свядомы вывад на падставе аналізу інфармацыі, успрынятай з тэксту	Прыкладны адказ: Вучань можа выбраць варыянт: <i>грозны дзядзька Гром</i> або прапанаваць свой, які будзе звязаны з громам. Абгрунтаванне: аўтар апісвае гром, яго характар, моц, сілу.
3	Праводзіць моўны аналіз тэксту, з апорай на змест тэксту вызначаць значэнне слова, падбіраць да яго сінонімы	Правільны адказ: Калаціца, трапятаць, гайдаца.
4	Аналізаваць змест тэксту, вызначаць моўныя сродкі, якія дапамагаюць аўтару стварыць вобраз. Вызначаць, якая роля належыць дзеяслову для стварэння вобразнага выказвання	Правільны адказ: Дзеяслоў.
5	Прагназаваць развіццё сюжэта, выкарыстоўваць аўтарскі тэкст як узор (мадэль) для пабудовы ўласнага выказвання, вызначаць у ім пачатак, асноўную частку і заканчэнне	План вучня павінен адлюстроўваць развіццё сюжэтнай лініі, зададзенай аўтарскім тэкстам, і паказваць лагічны працяг і заканчэнне падзей.

III.

Тэкст 1

Водгук чытача на дзіцячую казку

Дзіўная справа! Здаецца, што творчасць гэтага пісьменніка ведаеш дасканала! Гэта былі першыя твае кніжкі! Быў час, калі сярод ночы цябе падымі, і ты раскажаш іх на памяць. І раптам высвятляецца, што самага вядомага персанажа некалькіх вершаваных казак выдумаў зусім іншы чалавек! На першай старонцы кнігі, выдадзенай ў 1924 годзе, сам аўтар напісаў, што дадзеная казка — пераказ твораў англійскага дзіцячага пісьменніка Х'ю Лофцінга аб доктары Дулітле. Для мяне гэта стала сапраўдным адкрыццём!

(Oksana_and_her_books)

Тэкст 2

Тэатральная афіша

г. Віцебск, вул. Замкавая, 2

Вядомую казку пра добрага доктара Айбаліта раскажам дзецям Комік і Трагік. Так, домік Айбаліта і караблік пабудуюць на вачах у гледача. Спектакль насычаны вясёлымі песенькамі і танцамі, жывымі камп'ютарнымі малюнкамі на

новае ў змесце пачатковай адукацыі

экране. Бармалей у спектаклі больш смешны, чым страшны. А сябры доктара — малпа Чычы і сабака Ава — вельмі пацешныя і бясстрашныя ў бітвах з Бармалеем, піратамі і марскай стыхіяй. А хворыя малпы ў Афрыцы падрыхтавалі сюрпрыз. Які? Пра гэта — на спектаклі! Спектакль ідзе на беларускай мове. Рэкамендаваны глядачам 3+.

1. З апорай на змест *тэксту 1* вызнач, пра якую казку ідзе гаворка. Запішы аўтара і назву казкі.

2. Каця рыхтуецца да сачынення па малюнку. Яна падбірае словазлучэнні, з дапамогай якіх зможа скласці сказы, а затым і тэкст. Частку задання яна ўжо выканала: запісала галоўнае слова і пытанне. Дапамажы дзяўчынцы закончыць падбор словазлучэнняў.

сядзіць (дзе? на чым?) _____
 перавязвае (што?) _____
 сляза (якая?) _____
 лечыць (каго?) _____
 налівае (што?) _____
 трава (якая?) _____
 стаіць (дзе? на чым?) _____
 лечыць (чым?) _____
 параніў (што?) _____
 трымае (што?) _____

3. Якія яшчэ тры словазлучэнні можна скласці па малюнку? Дапішы.

4. Прачытай сцвярджэнні, вызнач сярод іх праўдзівыя.

Словазлучэнне — гэта два або некалькі слоў, звязаных паміж сабой па сэнсе.

Словазлучэнні ўтвараюцца з дапамогай пытальных слоў: дзе, куды, як, калі, хто, што і іншых.

Каб устанавіць сувязь слоў у сказе, неабходна ставіць пытанні ад аднаго слова да другога.

У словазлучэнні голас павышаецца ў пачатку і паніжаецца ў канцы.

5. Складзі па малюнку тры сказы так, каб атрымаўся невялікі тэкст.

6. Прачытай афішу.

а) У якім тэатры пастаўлены спектакль? Запішы назву тэатра і яго дакладны адрас.

б) Падкрэслі ў тэксце афішы сказы, на якія абавязкова звяртаюць увагу людзі, калі збіраюцца купіць білеты на спектакль.

7. Да якіх крыніц ты звернешся, каб удакладніць значэнне слоў *комік*, *трагік*? Выберы адказ.

- Слоўнік сінонімаў
 Тлумачальны слоўнік
 Арфаграфічны слоўнік
 Беларуска-рускі слоўнік

8. Спалучы кожнае слова з яго тлумачэннем.

комік	пісьменнік, які піша творы для тэатра
	цыркавы артыст
трагік	акцёр, які выконвае камічныя ролі
	акцёр, які выконвае трагічныя ролі

Спецыфікацыя дыдактычных заданняў

Заданне	Фарміруемае ўменне	Крытэрыі ацэньвання, апісанне варыянтаў адказу
1	Аналізаваць і супастаўляць інфармацыю, пададзеную ў вербальнай і невербальнай форме, з апорай на прад'яўленую інфармацыю і раней атрыманыя веды рабіць вывады	Правільны адказ: Карней Чукоўскі. “Доктар Айбаліт”.
2	Разумець канчатковую мэту вучэбнага задання, прытрымлівацца атрыманай інструкцыі, выкарыстоўваць раней набытыя веды для вырашэння практычнай задачы	Прыкладныя адказы: сядзіць (дзе? на чым?) <i>на зямлі</i> ; перавязвае (што?) <i>лапу (рану)</i> ; сляза (якая?) <i>горкая</i> ; лечыць (каго?) <i>мядзведзя (авечку)</i> ; налівае (што?) <i>лекі</i> ; трава (якая?) <i>зялёная (высокая)</i> ; стаіць (дзе? на чым?) <i>на зэдліку (на зямлі)</i> ; лечыць (чым?) <i>мёдам (сіропам)</i> ; параніў (што?) <i>лапу</i> ; трымае (што?) <i>лыжку (лапу, лекі)</i> .

3	Разумець сутнасць атрыманай інструкцыі, аналізаваць атрыманыя вынікі, дапаўняць іх згодна з пастаўленымі ўмовамі	Прыкладныя адказы: дапамагае (каму?) <i>доктару</i> ; халат (які?) <i>белы</i> ; авечка (якая?) <i>хворая</i> ; мёд (які?) <i>салодкі</i> ; прыехалі (куды?) <i>у лес</i> ; прыехаў (з кім?) <i>з сабакам</i> .
4	Ацэньваць інфармацыю з пункту гледжання яе праўдзівасці-непраўдзівасці, рабіць вывады на аснове раней набытых ведаў	Правільныя адказы: Словазлучэнне — гэта два або некалькі слоў, звязаных паміж сабой па сэнсе. Каб устанавіць сувязь слоў у сказе, неабходна ставіць пытанні ад аднаго слова да другога.
5	Выкарыстоўваць атрыманы лексічны матэрыял для вырашэння асноўнай практычнай задачы	Ацэньваецца звязнасць вучнёўскага выказвання, яго адпаведнасць тэме і пастаўленай задачы.
6	Вылучаць з тэксту відавочную інфармацыю	Прыкладныя адказы: а) Нацыянальны акадэмічны драматычны тэатр імя Якуба Коласа, г. Віцебск, вул. Замкавая, 2. б) Спектакль ідзе на беларускай мове. Рэкамендаваны глядачам 3+.
7	Вылучаць з вялікай колькасці даведачных крыніц неабходную літаратуру	Правільны адказ: Тлумачальны слоўнік.
8	Аналізаваць моўны матэрыял, з апорай на структуру слова вызначаць яго лексічнае значэнне	Правільныя адказы: Комік — акцёр, які выконвае камічныя ролі. Трагік — акцёр, які выконвае трагічныя ролі.

IV.

Раптам з-за лесу паказалася цёмная хмара. Пацягнула лёгкім халадком. Вецер пракаціўся хвалямі па лужку, ірвануў верхавіны дрэў, сарваў з бярозы некалькі лісточкаў і закружыў іх.

Бліснула маланка...

Вось ужо прабарабанілі першыя кроплі дажджу. Вецер яшчэ мацней шугануў і падняў клубы пылу. Закружыў віхор. Застагналі і загайдаліся, як былінкі, дрэвы. Прыгнуліся долу кусты. З крыкам узвілася ў паветра некалькі птушак і з маланкавай хуткасцю кінулася на зямлю.

Пачаўся летні лівень.

Паводле А. Корзуна

1. Прасачы, якое значэнне надае словам прыстаўка *за-*. Зрабі вывад і пацвердзі яго прыкладамі.

Вывад: _____

Прыклады: _____

2. Аленка, прачытаўшы тэкст, сказала, што апісанае ў ім дзеянне ўжо адбылося. На што яна звярнула ўвагу, каб зрабіць такі вывад? Запішы свае меркаванні.

3. Змяні першыя два абзацы тэксту так, каб дзеянне адбывалася цяпер.

4. Разгледзь схему . Колькі сказаў з тэксту ёй адпавядае? Адзнач правільны адказ.

1 2 3 4

Якія члены сказа можна вызначыць у дадзеных сказах? Адзнач правільны адказ.

- дзейнік і даданыя члены
 выказнік і даданыя члены
 дзейнік і выказнік
 даданыя члены

5. Размясці малюнкi ў такім парадку, каб яны адпавядалі тэксту.

новае ў змесце пачатковай адукацыі

Якімі малюнкамі ты дапоўніў бы дадзены рад?
Падкрэслі адпаведныя радкі тэксту.

Спецыфікацыя дыдактычных заданняў

Заданне	Фарміруемае ўменне	Крытэрыі ацэньвання, апісанне варыянтаў адказу
1	Праводзіць моўны аналіз, усведамляець значэнне слова праз яго марфемную структуру	Прыкладны адказ: <i>Вывад:</i> прыстаўка <i>за-</i> надае слову значэнне пачатку дзеяння. <i>Прыклады:</i> кружыў — закружыў, стагналі — застагналі, гайдаліся — загайдаліся.
2	Крытычна ставіцца да атрыманай інфармацыі, знаходзіць ёй пацвярджэнне ў розных крыніцах, рабіць уласныя вывады на падставе атрыманых раней ведаў	Прыкладны адказ: Аленка зрабіла такі вывад, бо ў тэксце ўсе дзеясловы ўжыты ў прошлым часе. Яны адказваюць на пытанні: што зрабіў?, што зрабілі? Кожны дзеяслоў мае або суфікс <i>-л-</i> , або <i>-ў-</i> .
3	Змяняць тэкст згодна з атрыманай інструкцыяй або ўзнікшымі абставінамі	Вучні запісваюць першыя два абзацы, паставіўшы дзеясловы ў форму цяперашняга часу.
4	Праводзіць сінтаксічны аналіз сказаў, суадносіць сказ і яго графічную схему	Правільныя адказы: 2. Дзейнік і выказнік.
5	Суадносіць інфармацыю, пададзеную ў вербальнай і невербальнай форме, з дапамогай малюнкаў складаць адпаведную паслядоўнасць падзей, апісаных у тэксце (падрабязны малюнкавы план)	Правільныя адказы: 3, 2, 4, 1, 5. Сказы з тэксту: Вецер ірвануў верхавіны дрэў, сарваў з бярозы некалькі лісточкаў і закружыў іх. Вецер яшчэ мацней шугануў і падняў клубы пылу. Закружыў віхор. Прыгнуліся долу кусты. З крыкам узвілася ў паветра некалькі птушак і з маланкавай хуткасцю кінулася на зямлю.

V.

Тэкст 1

Амаль кожны з нас у дзяцінстве любіў разбіраць розныя цацкі, каб паглядзець, з якіх дэталей яны складаюцца. Ты таксама праводзіў такія доследы? Магчыма, сёння, стаўшы больш дарослым, ты палюбіў рабіць тое ж самае са словамі?

У будове любога слова можна вылучыць састаўныя дэталі — яго часткі. Часцей за ўсё іх некалькі.

Але бываюць і такія словы, што складаюцца толькі з адной часткі. Зразумела, яна называецца **корань** — агульная, далей непадзельная частка ўсіх роднасных слоў! Куды ж без яе? А вось іншыя дэталі — канчатак, прыстаўка, суфікс — могуць быць, а могуць і адсутнічаць.

Як разабраць слова? Спачатку вызначаем канчатак і аснову. Потым знаходзім корань. А з таго, што засталася, вылучаем прыстаўку і суфікс.

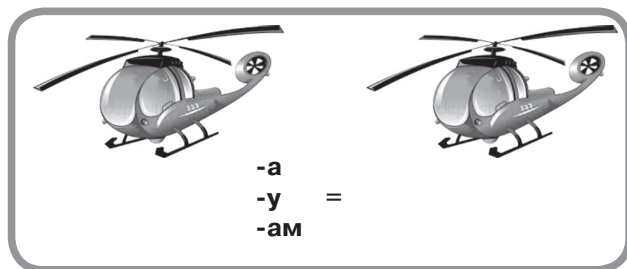
А вось збіраць слова неабходна ад кораня! Здолееш самастойна разабрацца, з якога боку ад яго неабходна паставіць прыстаўку, суфікс і канчатак?

Тэкст 2

Адно слова можа, як у казцы, ператварыцца ў другое, толькі далучы да яго прыстаўку або

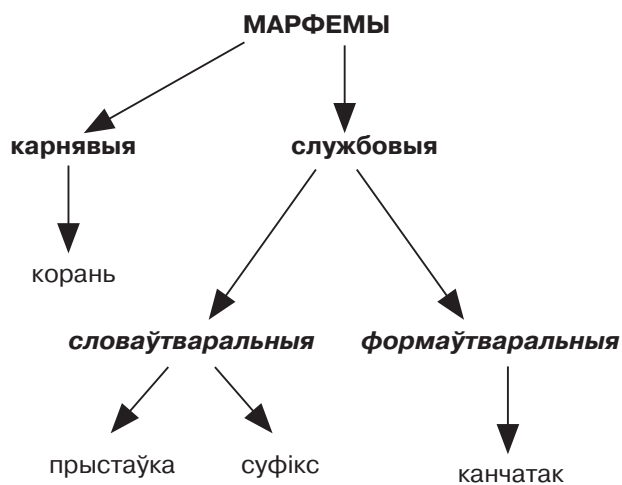
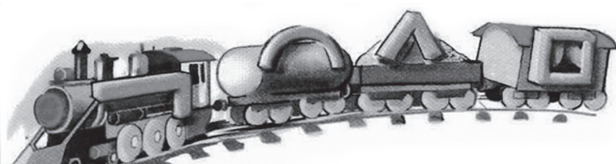
суфікс! Напрыклад, прымацуюем да слова *верталёт* суфікс *-чык*, і верталёт ператварыўся ў верталётчыка. У новага слова з'явілася іншае лексічнае значэнне (верталёт і верталётчык не адно і тое ж!).

Аднак звярні ўвагу, што пры неабходнасці слова можа проста мяняць вопратку. У гэтым яму значную дапамогу аказваюць розныя канчаткі. Канчатак змяняецца, а лексічнае значэнне слова застаецца тым жа самым! Утвараюцца толькі новыя формы гэтага ж слова. Параўнай малюнкi!

Паводле В. Бурмаку

Тэкст 3

1. З якой мэтай напісаны *тэкст 1*?

Нагадаць, што кожны ў дзяцінстве любіў разбіраць розныя цацкі.

Паказаць, што слова падобна на дзіцячую цацку.

Паведаміць, што ў слове можна выдзеліць розныя часткі.

Даць алгарытм разбору слова па саставе.

2. Як ты лічыш, ці адпавядае прапанаваны да *тэксту 1* малюнак яго зместу? Выберы адказ і абгрунтуй яго.

Так Не

Абгрунтаванне: _____

3. Прачытай апошняе пытанне *тэксту 1*. Паспрабуй адказ на яго аформіць у выглядзе схемы.

4. Параўнай малюнкi, якія падаюцца да *тэксту 2*. Зрабі два вывады.

Вывад 1: _____

Вывад 2: _____

5. З апорай на *тэкст 2* раскрый сэнс выразу *лексічнае значэнне*.

Лексічнае значэнне _____

6. Якой тэмай аб'яднаны ўсе тры *тэксты*?

7. Што такое *корань*? Дапоўні сказ.

Корань — гэта _____

Прывядзі 3 прыклады слоў, якія складаюцца толькі з *кораня*.

8. Да якога слоўніка ты звернешся, каб удакладніць значэнне слова *марфема*?

этымалагічнага (слоўнік, які расказвае аб гісторыі ўзнікнення слоў)

арфаэпічнага (слоўнік паказвае, дзе ў слове трэба ставіць націск)

лінгвістычнага (слоўнік, які тлумачыць значэнне слоў-паняццяў, якія адносяцца да мовы)

фразеалагічнага (слоўнік, які тлумачыць значэнне ўстойлівых выразаў)

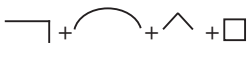
9. З апорай на *тэкст 2* і *тэкст 3* растлумач, чым адрозніваюцца *словаўтваральныя* марфемы ад *формаўтваральных*. Дапоўні сказы:

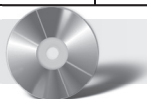
Да *словаўтваральных* марфем не адносіцца _____.

Адрозненне паміж гэтымі марфемамі ў тым, што *словаўтваральныя* марфемы _____, а *формаўтваральныя* _____.

10. Супастаў *схемы-малюнкi* да *тэксту 1* і *тэксту 3*. Што паміж імі агульнае?

Спецыфікацыя дыдактычных заданняў

Заданне	Фарміруемае ўменне	Крытэрыі ацэньвання, апісанне варыянтаў адказу
1	Вызначаць мэту напісання тэксту, рабіць вывады з атрыманай інфармацыі	Правільныя адказы: Паведаміць, што ў слове можна выдзеліць розныя часткі. Даць алгарытм разбору слова па саставе.
2	Суадносіць падобную інфармацыю, прад'яўленую ў вербальнай і невербальнай форме, абгрунтаваць свае меркаванні з апорай на ўспрыняты змест паведамленняў	Прыкладны адказ: Так. Абгрунтаванне: малюнак дома ўяўляе сабой схему будовы слова, яго састаўныя часткі. Малюнак паказвае, што слова, як і дом, складаецца з асобных частак, якія можна ў ім выдзеліць, выкарыстаць дадзеныя часткі (блокі) для пабудовы новага слова ("дома").
3	Сістэматызаваць атрыманыя раней веды, занатоўваць іх у выглядзе схемы з апорай на прапанаваны ў тэксце ўзор	Прыкладны адказ:
4	Вызначаць мэтазгоднасць прапанаваных у тэксце малюнкаў, супастаўляць пададзеную ў іх інфармацыю, рабіць вывады, наколькі яны дапаўняюць факты, адзначаныя ў тэксце	Прыкладны адказ: Вывад 1: суфіксы служаць для ўтварэння новых слоў. Вывад 2: Канчаткі не змяняюць лексічнага значэння слова.
5	Рабіць вывады на аснове атрыманай са зместу інфармацыі, самастойна, з апорай на тэкст, удакладняць сэнс тэрмінаў, незнаёмых слоў	Прыкладны адказ: Лексічнае значэнне — гэта той асноўны змест, што ўтрымлівае слова, з дапамогай якога мы называем розныя прадметы, іх прыметы, дзеянні.
6	Вызначаць агульную тэму розных тэкстаў	Прыкладны адказ: Будова слова.
7	Вылучаць з тэксту відавочную інфармацыю, суадносіць яе з атрыманымі раней ведамі	Правільны адказ: Корань — гэта агульная, далей непадзельная частка ўсіх роднасных слоў. Прыклады слоў: дом, зямля, неба і г. д.
8	Асэнсавана выбіраць крыніцы дадатковай даведачнай інфармацыі для ўдакладнення неабходных звестак	Правільны адказ: Лінгвістычнага.
9	Абагульняць атрыманыя з розных крыніц інфармацыі звесткі, рабіць на іх аснове вывады	Прыкладны адказ: Да словаўтваральных марфем не адносіцца канчатак. Адрозненне паміж гэтымі марфемамі ў тым, што словаўтваральныя марфемы ўтвараюць новыя словы, а формаўтваральныя змяняюць форму слова.
10	Праводзіць супастаўленне і рабіць вывады, як адно і тое ж паняцце можа быць адлюстравана з дапамогай розных сімвалаў, схем	Прыкладны адказ: Абодва малюнкi адлюстроўваюць будову слова, яго асноўныя састаўныя часткі.

На дыску — карткі з заданнямі.

Г. М. ФЕДАРОВІЧ,
метадыст першай катэгорыі